

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทและศักยภาพของบุคลากรและองค์กรท้องถิ่นในตำบลตรอกนอง อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและจำนวนของบุคลากรและองค์กรท้องถิ่นในตำบลตรอกนอง อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เพื่อศึกษาบทบาทและศักยภาพของบุคลากรและองค์กรท้องถิ่นในตำบลตรอกนอง อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เพื่อศึกษาคุณลักษณะขององค์กรที่เป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนตำบลตรอกนองและเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ สามารถสรุปอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

สรุปผล

ตำบลตรอกนองเป็นตำบลหนึ่งในเขตการปกครองของอำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี มีพื้นที่ทั้งหมด 43.61 ตร.กม. หรือ 20,916 ไร่ มีเทือกเขาสระบาปกั้นระหว่างตัวอำเภอขลุงกับตำบลตรอกนอง ลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วยส่วนที่เป็นที่ราบและที่ชันและพื้นที่ภูเขา มีป่าไม้อยู่ทั่วไป อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว มีแหล่งน้ำอื่นๆ ที่สำคัญ คือคลองตรอกนอง คลองตรอกโสน สระหนองหมาด สระหลวง สระหนองฮานและสระทุ่งตกลี เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลทำการเพาะปลูกพืชสวนและผลไม้

ตำบลตรอกนองประกอบด้วยหมู่บ้าน จำนวน 6 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านตรอกโสน หมู่ที่ 2 บ้านตรอกนองบน หมู่ที่ 3 บ้านตรอกนองกลาง หมู่ที่ 4 บ้านตรอกนองล่าง หมู่ที่ 5 บ้านตรอกนองล่าง หมู่ที่ 6 บ้านคลองซาง จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลตรอกนอง มีจำนวน 2,480 คน แบ่งเป็น เพศชาย จำนวน 1,231 คน เพศหญิง จำนวน 1,249 คน และมีจำนวนครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 844 ครัวเรือน สภาพทางเศรษฐกิจของตำบลตรอกนอง ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีกินดีพอสมควร มีรายได้เฉลี่ยต่อคน/ปี หรือประมาณ 131,652.66 บาท ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำสวนผลไม้ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมมีลักษณะเป็นแบบแนวราบ มีความเป็นเครือญาติภายในชุมชนมีการรวมตัวรวมกลุ่มกัน เพื่อช่วยให้แต่ละคนสามารถดำรงชีพอยู่ด้วยกันได้

บุคลากรที่มีบทบาทและศักยภาพ คือเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน รวมทั้งสิ้น 11 ประเภท จำนวน 68 คน กระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้ง 6 หมู่บ้าน โดยบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้สามารถถ่ายทอดเทคนิคและภูมิปัญญาของตนเองให้แก่สมาชิกในตำบลได้เป็นอย่างดี

กลุ่มองค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีบทบาทและศักยภาพในการพัฒนาชุมชน มีจำนวน 43 กลุ่ม/องค์กร สามารถจัดแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ประกอบด้วย 1) กลุ่มเกษตรกรและอาชีพ 2) กลุ่มการเงิน 3) กลุ่มคุณภาพชีวิต 4) กลุ่มอาสาสมัคร 5) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

คุณลักษณะในการเป็นองค์กรแกนนำในการพัฒนาชุมชน

1. จะต้องเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการองค์กรของตนเองได้เป็นอย่างดีและมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

2. การมีผู้นำองค์กรท้องถิ่นที่มีภาวะผู้นำ คือมีความเป็นผู้นำ ที่มีความเสียสละ สามารถอุทิศตนเพื่อการพัฒนาตำบล สามารถมีเวลาให้กับงานส่วนรวมได้ นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่มีบารมีในการที่จะชักชวนชาวบ้านให้มาร่วมกันทำงานพัฒนาหรือการจัดทำงบประมาณจากภายนอกมาทำโครงการในชุมชนด้วย

3. เป็นกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่นที่มีกิจกรรมต่อเนื่องและมีรายได้เป็นของตัวเองส่วนหนึ่ง เช่น กลุ่ม/องค์กรกองทุนเงินต่าง ๆ ทั้งกองทุนหมู่บ้านและกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ รวมถึงกองทุนในรูปแบบสหกรณ์เครดิตยูเนียนด้วย เพราะสามารถนำผลกำไรมาบริหารจัดการงานพัฒนาชุมชนในตำบลได้

4. ต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว จะต้องมีธรรมาภิบาล เป็นองค์กรด้านการพัฒนาจริง ๆ ไม่นำองค์กรที่ตั้งมาใช้เพื่อรอรับเงินโครงการจากรัฐ

5. ควรเป็นองค์กรที่มีเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนียนตรอกนองทวีทรัพย์ เป็นองค์กรการเงินที่มีลักษณะของการรวมตัวของคนในชุมชนแต่มีการบริหารงานและหลักในการดำเนินงานในรูปแบบของสหกรณ์ ซึ่งมีอยู่ทั่วทุกแห่ง เขาสามารถจับมือร่วมกันกับกลุ่มองค์กรในตำบล จับมือร่วมกันกับสหกรณ์เครดิตยูเนียนอื่น ๆ นอกตำบล ไปจนถึงระดับประเทศ

6. ควรเป็นองค์กรที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองอนาคตของชุมชนได้ว่าจะเป็นไปในทิศทางใด มีการเปลี่ยนแปลงอะไรในสังคมประเทศ เพื่อเป็นการกำหนดวิธีการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกับกับชาวบ้านในตำบลได้

7. เป็นองค์กรท้องถิ่นที่มีหน่วยงานรัฐสามารถสามารถให้ความช่วยเหลือได้ ไม่ว่าจะเป็นเงินงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์หรือแม้แต่กระทั่งตัวเจ้าหน้าที่เอง ที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ประกอบด้วย ดังนี้

1. ขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กร สมาชิกบางคนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการ การดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กร ซึ่งปัญหานี้ที่จะเกิดขึ้นในระยะแรก ๆ ของการก่อตั้งกลุ่ม/องค์กรและจะเป็นปัญหาสำหรับสมาชิกใหม่ที่จะเข้าร่วมกลุ่ม/องค์กร โดยเฉพาะกลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการเงิน เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนียนตรอกนองทวีทรัพย์ จำกัด ที่จะมีหลักในการทำงาน มีกฎกติกา ระเบียบข้อปฏิบัติ

2. การสื่อสารที่ไม่ตรงกัน การสื่อสารทุกกลุ่ม/องค์กรเห็นความสำคัญมาก เพราะจะเป็นช่องทางในการสร้างความเข้าใจและการรับรู้ข้อมูลที่ถูกต้องและทั่วถึง แต่บางครั้งการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการก็ทำให้ข้อมูลที่สมาชิกบางคนในกลุ่ม/องค์กรที่ได้รับบิดเบือนได้

3. จำนวนสมาชิก เนื่องจากกลุ่มบางกลุ่ม/องค์กรจัดตั้งขึ้นภายใต้หมู่บ้าน ทำให้จำนวนสมาชิกมีน้อย เพราะระดับพื้นที่และจำนวนคนมีขอบเขตจำกัด ทำให้มีจำนวนสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมได้ไม่มาก

4. ขาดการมีส่วนร่วม การขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อกลุ่ม/องค์กรที่สังกัด เนื่องด้วยความไม่สะดวกในการประกอบอาชีพ ที่ไม่มีเวลาในการร่วมกิจกรรม หรือในช่วงที่เก็บเกี่ยวผลผลิต

เพราะตำบลตรอกนองประกอบอาชีพทำสวนทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ในช่วงฤดูเกี่ยวผลผลิตของชุมชน เช่น การอบรม การประชุม การทำกิจกรรมของกลุ่ม

อภิปรายผล

บทบาทและศักยภาพขององค์กรท้องถิ่นในตำบลตรอกนอง ประกอบด้วยบทบาทและศักยภาพในแต่ละด้าน ดังนี้

1. บทบาทและศักยภาพด้านลักษณะการรวมตัวขององค์กรท้องถิ่น ลักษณะการจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นจะประกอบไปด้วยองค์กรท้องถิ่นที่เป็นทางการและองค์กรท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการ โดยมีสาเหตุในการเกิดกลุ่ม/องค์กรที่แตกต่างกันไป เช่น เกิดจากการรวมตัวกันเพราะเกิดปัญหา เกิดจากการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ เกิดขึ้นเพื่อรองรับการพัฒนาของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ สอดคล้องสมพันธ์ เตชะอธิก (2540 : 67) ที่ได้กล่าวถึงการรวมตัวจัดตั้งองค์กรชุมชนว่าสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ องค์กรชุมชนแบบเป็นทางการ ซึ่งเป็นลักษณะที่รัฐลงไปจัดตั้งและมีการจดทะเบียนกับภาครัฐ มีกฎระเบียบรับรองและได้รับการสนับสนุนงบประมาณและการดำเนินกิจกรรมจากภาครัฐ และองค์กรชุมชนแบบไม่เป็นทางการ องค์กรที่เป็นการรวมตัวกันเอง หรือองค์กรพัฒนาชุมชนเข้าไปร่วมจัดตั้งมีกฎระเบียบที่สร้างขึ้นเอง ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

2. บทบาทและศักยภาพด้านอุดมการณ์ ภารกิจและวัตถุประสงค์ อุดมการณ์ กลุ่ม/องค์กรท้องถิ่นที่มีการตั้งขึ้นเพราะสมาชิกที่มีความต้องการหรือความสนใจบางอย่างร่วมกัน มีโครงสร้างคณะทำงานและมีความเป็นตัวแทนของกลุ่ม มีกิจกรรม/โครงการที่แก้ไขปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของกลุ่ม และตั้งอยู่ภายใต้ระเบียบกติการวมกันจึงจะทำให้กลุ่มมีประสิทธิภาพจนถึงทุกวันนี้ กลุ่มที่สามารถสนองความต้องการของกลุ่มและความต้องการของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มได้สำเร็จ ช่วยให้กลุ่มบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับการศึกษาของปรารถนา งามบรรหาร (2556) ได้ทำการศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชนในการจัดการปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ที่พบว่า สมาชิกในชุมชนบ้านชายทะเลบางกระเจ้าและกลุ่มเครือข่ายรักษ์อ่าวไทยตอนบน จังหวัดสมุทรสาคร มีโครงสร้างการบริหารจัดการการกัดเซาะชายฝั่งทั้ง 7 ด้าน คือ ด้านอุดมการณ์ ด้านวัตถุประสงค์ ด้านผลประโยชน์ ด้านสมาชิก ด้านโครงสร้างของกลุ่ม ด้านกิจกรรมการเรียนรู้และงบประมาณ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับนันทิยา หุตานวัตร และ ณรงค์ หุตานวัตร (2546, หน้า 41-71) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของชุมชนไว้ว่าต้องมีอุดมการณ์ ภารกิจและวัตถุประสงค์ อุดมการณ์ เป็นชุดของความคิดและความเชื่อของบุคคล ที่เกิดจากการสังกัดอยู่ในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งในสังคม อุดมการณ์ขององค์กรนั้นมาจากการหล่อหลอมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

3. บทบาทและศักยภาพด้านผู้นำองค์กรท้องถิ่น ผู้นำก็จะมีส่วนรับผิดชอบเกี่ยวกับประสิทธิภาพของกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่นโดยตรง เพราะกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพย่อมจะมีผู้นำที่ดี ประกอบกับกลุ่มระดับหมู่บ้านจะเป็นในระบบเครือญาติกันคือการอยู่ร่วมกันแบบพี่แบบน้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติค่อนข้างสูง ซึ่งระบบเครือญาติ ก็จะทำให้การทำงานของผู้นำมีประสิทธิภาพ ซึ่งการอยู่ร่วมกันฉันทน์พี่น้องทำให้เกิดความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน และมีความละเอียดและเกรงกลัวในการทำผิดหรือการทุจริต

สอดคล้องกับการศึกษาของจีระศักดิ์ เจริญพันธ์, นิตละวุฒิ ภิรมย์ไทย และ ชนิษฐา เจริญพันธ์ (2546) ทำการศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชนในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานภายใต้งบประมาณแนวใหม่ในจังหวัดมหาสารคามในพื้นที่ 4 หมู่บ้าน ใน 4 อำเภอ ผลการศึกษา พบว่าบทบาทขององค์กรชุมชนในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานภายใต้งบประมาณแนวใหม่ในจังหวัดมหาสารคาม มีองค์กรชุมชนทุกองค์กรมีบทบาทในการร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานของหมู่บ้านและชุมชน โดยมีกลุ่มองค์กรผู้นำหมู่บ้านที่เป็นกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านและอสม. เป็นแกนนำสำคัญที่มีศักยภาพ ส่วนบทบาทการมีส่วนร่วมในการวางแผน การใช้งบประมาณแนวใหม่ในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานของหมู่บ้านและชุมชนทุกกลุ่มองค์กรยังมีน้อย มีเฉพาะองค์กรสาธารณสุขเพียงองค์กรเดียวที่เข้าไปมีบทบาทในการดำเนินงานภายใต้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และองค์กรกลุ่มผู้นำหมู่บ้านและองค์กรกลุ่มผู้นำท้องถิ่นเข้ามารับทราบการบริหารจัดการงบประมาณสาธารณสุขมูลฐานของหมู่บ้านและชุมชน และสอดคล้องกับภมรรัตน์ สุธรรม (2546 : หน้า 79) มีข้อค้นพบที่สำคัญถึงองค์ประกอบขององค์กรท้องถิ่นที่เข้มแข็งและมีผลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน ว่าคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ มีความมุ่งมั่น เสียสละสามารถนำชุมชนฝ่าวิกฤตได้ ผู้นำชุมชนมีความโดดเด่นในการนำความคิดชุมชน ทำให้ชุมชนมีความศรัทธาเชื่อมั่นและยอมรับในการนำองค์กรให้บรรลุเป้าประสงค์ได้ และเน้นการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมารองรับการพัฒนา โดยพัฒนาทั้งระดับปัจเจกและการทำงานในรูปคณะกรรมการ จัดระบบการบริหารจัดการชุมชนในรูปแบบใหม่ในลักษณะการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชนต่าง ๆ ในชุมชนขึ้นมาพร้อมรับผิดชอบและทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ

4. บทบาทและศักยภาพด้านโครงสร้างองค์กร กลุ่ม/องค์กรที่เกิดขึ้นมาไม่ว่าจะมีการพัฒนามาจากกลุ่ม/องค์กรที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ตาม แต่ทุกกลุ่มนั้นมีประสิทธิภาพโดยจะมีพัฒนาการการพัฒนาของกลุ่ม/องค์กรของตนเองโดยทำให้กลุ่มนั้นมีโครงสร้างบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน เช่น ตำแหน่งประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก กรรมการ เป็นไปตามรูปแบบโครงการขององค์กร แต่กลุ่มเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นแนวนอน (organic structure) คือมีความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ แต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะสูง มีการสื่อสารกระจายทั่วองค์กรที่เป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการและมีกฎระเบียบที่เฉพาะจำเริญกับเฉพาะกลุ่มของตนเองเท่านั้น ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับสมพันธ์ เตชะอธิก (2540 : หน้า 54) ที่กล่าวว่า โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ ส่วนใหญ่จะมีลักษณะในรูปแบบมาตรฐาน เช่น มีประธาน รองประธาน เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ ฯลฯ ทั้งนี้การแบ่งโครงสร้างอาจจะไม่จำเป็นสำหรับองค์กรที่มีเนื้อหางานที่ชัดเจน แต่ควรมีตำแหน่งที่มีเนื้อหางานให้ปฏิบัติจริง

5. บทบาทและศักยภาพด้านกฎระเบียบเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างบุคคลในกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่น สมาชิกทุกคนในกลุ่ม/องค์กรจะรับทราบได้ในกฎกติกา มารยาทของสังคมที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อปฏิบัติร่วมกันของกลุ่ม/องค์กร ดังนั้นทุกกลุ่มเพื่อให้สมาชิกเข้าใจร่วมกันยอมรับปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม/องค์กร ภายในกลุ่ม/องค์กรจึงมีกฎระเบียบข้อปฏิบัติที่ทุกคนเข้าใจและรับได้ โดยมีประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดกฎระเบียบซึ่งทำให้สมาชิกองค์กรมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและปฏิบัติตามโดยมีการควบคุมด้วยสมาชิกของกลุ่มเอง สอดคล้องกับสมพันธ์ เตชะอธิก (2540, หน้า 3-8) ได้กล่าวถึงองค์กรชุมชนในลักษณะของความเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยชาวบ้านซึ่ง

อาจเรียกว่าเป็น “องค์กรชาวบ้าน” ต้องมีกฎ กติการ่วมกัน เพื่อยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติและเป็นข้อตกลงร่วมกัน

6. บทบาทและศักยภาพด้านการสื่อสาร การสื่อสารมีความสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์กร การสื่อสารภายในเป็นการสื่อสารที่สมาชิกภายในกลุ่ม/องค์กรมีการติดต่อซึ่งกันและกันจะมีการสื่อสารแบบทางการและไม่เป็นทางการก็ได้ เช่น จดหมาย Facebook Line บอร์ดประชาสัมพันธ์ โทรศัพท์ การจัดสัญจร การบอกต่อ ๆ กันของสมาชิกในองค์กรท้องถิ่น การประชุมประจำปี ประจำเดือน สอดคล้องกับ นันทิยา หุตานวัตรและณรงค์ หุตานวัตร (2546, หน้า 41-71) ที่กล่าวถึงการสื่อสารมีความสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์กร โดยทำหน้าที่ประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในองค์กร ซึ่งสามารถสรุปหน้าที่ของการสื่อได้ 4 ประการ คือ 1) ปฏิบัติการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิก 2) จูงใจให้สมาชิกรู้ว่าทำอะไร ทำได้ดีเพียงใดและจะปรับปรุงงานอย่างไร 3) ระบายความพอใจหรือไม่พอใจหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้ของสมาชิกและ 4) ให้ข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิก ซึ่งการสื่อสารกระทำได้ 2 ช่องทาง คือการสื่อสารแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ สำหรับการสื่อสารแบบเป็นทางการ ได้แก่ การติดต่อตามความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานในโครงสร้างองค์กร ส่วนการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การพูดคุยส่วนตัว การจับกลุ่มวิจารณ์

7. บทบาทและศักยภาพด้านการดำเนินกิจกรรม กิจกรรมในการดำเนินงานในกลุ่ม/องค์กรเปรียบเสมือนวิถีชีวิตของกลุ่ม/องค์กรที่จะต้องมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันที่จะระบุดึงความคงอยู่ของกลุ่ม ซึ่งกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่นในตำบลตรอกนองก็จะมีกิจกรรมที่ดำเนินการกันในกลุ่ม/องค์กร และมีกิจกรรมที่ดำเนินงานกับกลุ่มอื่น ๆ ร่วมกันเพื่อที่จะพัฒนาตำบลของตนเอง กิจกรรมในชุมชนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก บางชุมชนอาจมีกิจกรรมทางการเมืองบ้าง กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิกชาวบ้านให้ทำงานร่วมกันและเป็นกิจกรรมที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหาหรือช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของสุพัต ศรีเมืองนุ่น (2545) ได้ทำการศึกษาบทบาทและศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการปัญหาทรัพยากรท้องถิ่น กรณีศึกษา: การปลูกข้าวหอมมะลิในพื้นที่ดินเค็ม อำเภอยะผิงจังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จคือกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ถือได้ว่าการก่อเกิดขององค์กรชุมชนเป็นการรวมตัวกันของเกษตรกร เพื่อจัดการปัญหาทรัพยากรและปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น และองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นจะมีบทบาทในการส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลิของเกษตรกรบ้านสัมฤทธิ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ส่วนคุณลักษณะที่เป็นองค์กรแกนนำในการพัฒนาชุมชนตำบลตรอกนอง ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ คือ

1. จะต้องเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการองค์กรของตนเองได้เป็นอย่างดีและมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นคุณลักษณะประการแรกที่กล่าวถึงเนื่องจากตำบลตรอกนองมีกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่นอย่างหลากหลายแต่ขาดการบริหารจัดการที่ดี บางกลุ่มตั้งขึ้นมาแล้วแต่สมาชิกขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น ไม่เข้าร่วมประชุม เป็นต้น สอดคล้องกับสมพันธ์ เตชะอธิก (2540 : 59) ที่ได้กล่าวไว้ว่าการบริหารจัดการ ถือเป็นเรื่องชี้ขาดความเข้มแข็งขององค์กร การจัดการที่มี

ประสิทธิภาพ ซึ่งการบริหารจัดการองค์การชุมชนดังกล่าว ควรประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้ 1) การตัดสินใจร่วม สมาชิกต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความตระหนักร่วมตัดสินใจ ไม่ปล่อยให้เป็นการตัดสินใจของผู้นำคนเดียว 2) โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ การแบ่งบทบาทหน้าที่ควรแบ่งให้เป็นตำแหน่งที่มีเนื้อหางานให้ปฏิบัติจริง 3) สถานที่และวัสดุอุปกรณ์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประชุมการจัดกิจกรรม การเก็บวัสดุอุปกรณ์และใช้ประโยชน์อื่น ๆ สำหรับชุมชน 4) กฎ กติการ่วมกัน เพื่อยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติและเป็นข้อควรร่วมกัน 5) การสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกองค์กร การสื่อสารมีความสำคัญมาก ช่วยให้เกิดการรับรู้ เข้าใจและร่วมมือกันมากขึ้น การสื่อสารทำได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดประชุมชี้แจงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาข้อสรุปร่วมกัน การแจ้งข่าวสารข้อมูลผ่านหอกระจายข่าว การประชุมแกนนำ การกระจายข้อมูลในกลุ่มย่อย 6) การควบคุมตรวจสอบ เมื่อมีการแบ่งหน้าที่แล้ว ต้องมีการควบคุมตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีการรับรู้กันอย่างโปร่งใส โดยเฉพาะด้านการเงิน

2. การมีผู้นำองค์กรท้องถิ่นที่มีภาวะผู้นำ คือมีความเป็นผู้นำที่จะต้องมีความเสียสละสามารถอุทิศตนเพื่อการพัฒนาตำบล สามารถมีเวลาให้กับงานส่วนรวมได้ นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่มีบารมีในการที่จะชักชวนชาวบ้านให้มาร่วมกันทำงานพัฒนาหรือทางงบประมาณจากภายนอกมาทำโครงการในชุมชนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของมนู อุดมเวช และคณะ (2542 : 46) ที่กล่าวถึงผู้นำแบบตัวแทนว่า เป็นผู้นำที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนในการตัดสินใจและปฏิบัติงานซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วผู้นำขององค์กรชุมชนมักไม่มีรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งชัดเจน แต่จะมีการผสมผสานกันมากบ้างน้อยบ้าง นอกจากนี้รูปแบบผู้นำจะเด่นชัดในลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการคือ 1) การมีสถานภาพรองรับ คือผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำที่มีสถานภาพทางการรองรับ เช่น ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นต้น แนวโน้มก็จะเป็นผู้นำแบบตัวแทน ส่วนผู้นำไม่เป็นทางการก็มักจะมีแนวโน้มเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม 2) การมีประสบการณ์ชีวิต ผู้นำที่มีประสบการณ์ชีวิตมากก็จะมีแนวโน้มที่เป็นผู้นำแบบขยายความคิดผู้นำแบบมีส่วนร่วม 3) การมีบารมี ในที่นี้บารมีอาจเกิดจากความรู้หรือฐานะทางเศรษฐกิจ

3. เป็นกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่นที่มีกิจกรรมต่อเนื่องและมีรายได้เป็นของตัวเองส่วนหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับสมพันธ์ เตชะอธิก (2540 : 59) ที่กล่าวถึงลักษณะขององค์กรชาวบ้านว่า กิจกรรมโดยทั่วไปในชุมชนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก บางชุมชนอาจมีกิจกรรมทางการเมืองบ้าง กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิกชาวบ้านให้ทำงานร่วมกันและเป็นกิจกรรมที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหาหรือช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

4. ต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว จะต้องมีธรรมาภิบาล เป็นองค์กรด้านการพัฒนาจริง ๆ ไม่ใช่องค์กรที่ตั้งมาเพื่อรอรับเงินโครงการจากรัฐ

5. ควรเป็นองค์กรที่มีเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ เป็นคุณลักษณะขององค์กรที่เป็นแกนนำในการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่ง การมีเครือข่ายนี้ตรงกับการศึกษาของภมรรัตน์ สุธรรม (2546) ที่พบว่าการสร้างเครือข่ายเกาะเกี่ยวไว้อย่างหลวม ๆ ทั้งเครือข่ายองค์กรภายในชุมชนและเองและเครือข่ายภายนอกชุมชนจะช่วยให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งและมีผลต่อการพึ่งตนเองได้ด้วย

6. ควรเป็นองค์กรที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองอนาคตของชุมชนได้ว่าจะเป็นไปได้ในทิศทางใด มีการเปลี่ยนแปลงอะไรในสังคมประเทศ เพื่อเป็นการกำหนดวิธีการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกับชาวบ้านในตำบลได้

7. เป็นองค์กรชุมชนที่มีหน่วยงานรัฐสามารถสามารถให้ความช่วยเหลือได้ ไม่ว่าจะเป็นเงินงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์หรือแม้แต่กระทั่งตัวเจ้าหน้าที่เอง ที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ ฆนรรรัตน์ สุธรรม (2546) ที่พบว่า การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ ที่มีส่วนช่วยตั้งแต่ขั้นก่อตั้งตลอดจนการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งทุกระยะ เป็นที่เล็งและที่ปรึกษา เคารพการตัดสินใจของสมาชิกในองค์กร ซึ่งหน่วยงานองค์กรภายนอกถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการต่อยอดสนับสนุนงบประมาณและเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้นำและองค์กรอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดเวทีสรุปบทเรียนของชุมชน การศึกษาดูงาน การส่งเสริมเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น หน่วยงานภายนอกที่สำคัญในการทำงานเกี่ยวกับองค์กรชุมชนในปัจจุบัน ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องบทบาทและศักยภาพของบุคลากรและองค์กรท้องถิ่นในตำบลตรอกนอง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี ดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรมีการถอดบทเรียนในการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่ม/องค์กร เพื่อที่จะมีการวางแผนแบบมีส่วนร่วมของคนในตำบลตรอกนอง
2. ควรมีการทำแผนแม่บทของกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่นเพื่อจะได้วางแผนอนาคตร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาในชุมชน
3. ควรมีการศึกษาวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ประชาชนในตำบลตรอกนองได้ร่วมกันร่างแผนแม่บทของกลุ่มองค์กรท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี